

Erős Ferenc

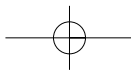
Szágundelli újabb csodái

Capgras-szindróma

Nagyanyám felköltözésünk után egy szál magára maradt a romos, szürke fővárosban. Egész nap otthon üldögélt velem, az evészavaros, túlmozgásos kisfiúval, akit orvosilag tiltottak el az óvodától, nehogy mumpszot, tüdőgyusztit vagy skarlátot kapjon, valamint Ilonkával, a bükóros és cukorbeteg háztartási alkalmazottal. Szerencsére megismerkedett és hamar összebarátkozott a két emelettel feljebb lakó szomszédasszonnyal, Herminke nénivel, azaz özvegy Kremmer Döménével, akinek legfőbb vonzerejét az adta, hogy – nagyanyám szerint – a ház lakói közül leginkább ő volt gyanúsítható azzal, hogy unzerejner lenne. Direkt ráutaló magatartásban ez nemigen jutott kifejezésre, talán csak néhány letagadhatatlan gesztusban, főként azonban a minden lében kanál öreg körzeti orvos, dr. Kelemenffy Igor, a jószágos doktor bácsi elbeszéléseiben.

Kelemenffy doktor egy ifjan görög katolikus hitre tért beregszászi fa-telep-tulajdonos, Kelemenffy Móricz, eredeti nevén Kellermann Mózés és egy elszegényedett orosz hercegnő, bizonyos Adelaida Trubadurova házasságából született. Egykori és egyetlen felesége, Zuckerkandl Ilona népiskolai tanítónő a győri születésű híres bécsi orvosprofesszor, Zuckerkandl Emil unokahúga volt. Egyik öngyilkossági kísérlete után felkereste régi ismerősét, néhai nagybátyja egykori kedvenc tanítványát, dr. Ferenczi Sándort, aki dr. Bóheim Gézához küldte őt etnopszichoanalízisbe. Bóheim doktor éppen egy antropológiai felfedezőútra készült – apja, pálpusztai Bóheim Sámuel sajtgyáros támogatásával – Nyugat-Szamoára és Pápua Új-Guineába. Ilona csakhamar elvált Igortól, és csatlakozott terapeutájának néprajzi expedíciójához. A Normanby-szigeten megismerkedett egy szárnyas fejevadászal, akivel egészen a Trobriand-csillagokig röpült. A földre visszatérve részt vett Bóheim doktor újabb nagy néplélektani expedíciójában is, amelyet ezúttal Cordelia Schwarzenberg, egy bohém hercegnő és amatőr totemkutató, Karel Schwarzenberg majdani cseh külügyminiszter nagyanyja szponzorált. Ilona volt az Arizona államban élő yuma indiánok legtitkosabb álmaihoz delegált résztvevő megfigyelő. Bóheim doktor halála után férjhez ment egy Isidoro Fröhlich Buonpastore nevű brooklyni ingatlanügynökhöz, és neoprimitív képeket festgetett Gaugin és a vámpír Rousseau stílusában. A háború alatt, néplélektani ismereteit felkínálva, beállt titkos ügynöknek az amerikai hírszerzéshez. Utoljára Ciprus szigetén látták, Makariosz érsek és elnök titkárnoként.

Kelemenffy doktor persze mit sem tudott volt feleségének pikareszk kalandjairól. Elég kalandot élt meg ő maga is, amikor református lelkész barátjával, Borbíró Gerzson tisztelettel együtt több száz zsidó gyereket menekítettek ki a körzetből. Mindketten megkapták a Jad Vasemtől a Világ Igaza kitüntetését, igaz, már csak poszt-posztumusz. Ugyanakkor fő-

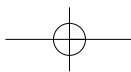
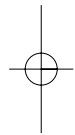
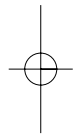

polgármesteri kezdeményezésre utcát is elneveztek róluk a holokauszt emléknapján. Így lett Pesten Kelemenffy Igor és Borbíró Gerzson utca, bár nem a kerületben, hanem valahol a prérin, túl a Csömöri úton és a Rákospatakon, ahol legalább senki sem ismerhette őket.

Negyvennégy novemberében Kelemenffy doktor zavarta el a pártszolgálatossá avanzsált futballedzőt, Csiki-Bege Csanádot, a Ferencvárosi Torna Club későbbi nagy hatalmú párttitkárát és annak fekete egyenruhás barátait azzal, hogy az a Kremmerné nevű zsidó nő ott a negyedik szörnyű kínok között fetrengve vérhasban haldoklik. „Ami történetesen igaz volt, nekem köszönhettem, hogy túlélte a dizentériát!” – tette hozzá a jószágos doktor bácsi. „No, hát elég az hozzá, drága nagyságos asszonyom, a nyilasok erre mind összeszarták magukat, és úgy elfutottak, mint akiket nyílból lőttek ki. (Nem véletlenül hívták őket nyilasoknak.) Így úszta meg hál’ istennek a Dunába lövést a mi drágalátos Herminkénk, nem úgy, mint az a szerencsétlen nővére meg annak a lányai, akik a Pozsonyi úton laktak, azokban az állítólag védett házakban...” – sóhajtott egy nagyot Igor doktor, mielőtt még sóhajtásra bírta volna nagymamám, sztetoszkópját fonnyadt mellkasának szegezve. „Drága doktor úr, higgye el, minket is csak az utolsó pillanatban rángatott ki a sorból a Wallenberg...” – mondta nagyanyám, miután kifújta a levegőt.

Nagyanyám minden hétköznap délután négykor felvette fekete seilyemruháját, szürke haját bekötötte babmintás parasztkendőjével, megragadta békebeli krokodilbőr táskáját, amit a Csángó bőrdíszművesnél vett még annak idején a Szervita téren, és felkapaszkodott a negyedekre. (Házunkban volt lift is, de egy amerikai bombatámadás idején a légnyomástól leszakadt az ajtaja, és úgy maradt. Csak Ürmincsek bácsi, a ház-mester járt vele minden este szemetelni, csoda, hogy még alkohalmámorban is csak kétszer zuhant bele a liftaknába, és a mind a kétszer megúszta láb-töréssel.) Nagyanyám úrinő volt, vitt ajándékot is szomszédasszonyának, egy zacskónyi kőkemény mézes puszedlit, amit a sarki édességboltból hozatott Ilonkával, aki titokban savanyúcukrot vett magának a nagyanyám táskájából zsákmányolt két- és ötfülléresekből. Néha az én számba is bedugott egy-egy ragacsos, sötétpiros szemet. „Ebből lesz a vércuki!” – sóhajtotta kéjesen, miközben sápadt orcámat duzzadó keblei közé szorította.

Herminke néni saját sütésű, avas töpörtyűvel készült pogácsát és citrompótlóval ízesített híg plantateát kínált vendégének. Laffogó protézisükkel trécelés közben elszántan rágcsálták a sütemény- és pogácsadarabkákat, melyeket a teába mártogatva puhítottak fel. Amikor néha engem is magával vitt a nagyanyám, Herminke néni leültetett a sámlira, és egy „Ottlaka és Smidovics” feliratú nagy cipősdobozt rakott elé, tele képes levelezőlapokkal, ausztriai rokonaitól kapott régi, furcsa, talán nem is létező operett- és kísértetvárosok, Budweis, Steinamanger, Krumlau, Putzdorf, Wulkaprodersdorf, Birkenau, Freiberg, Austerlitz, Pressburg, Zengg, Fünfkirchen, Odenburg, Huleschau, Laibach, Cronenburg, Guns, Brixen és Czernowitz képeivel, hátoldalukon szálkás, olvashatatlan címzésekkel, ferencjósok bélyegekkkel. Néhányat el is csórtam közülük, hogy gyarapítsam képeslapgyűjteményemet, melynek mindmáig örzöm leg-szebb darabjait: a brüsszeli Atomiumot, a pekingi Mennyei Béke Kapuját,

a moszkvai Lomonoszov Egyetem felhőkarcolóját, a roueni katedrális, a Tudomány és Kultúra Palotáját Varsóban, a gízai Kheopsz-piramist, a granadai Alhambrát és a Machu Picchut Peruban.

Herminke néni a kicsiny cselédszobában lakott, amelyet vastagon átitatott a konyhából beáramló gázzzag és vízgőz, valamint a másodlagos frissességű, túlérett főzelékek, spenót, tök, kelkáposzta, sárgarépa és zöldbab émelyítő bűze. Az áporodottságot csak némileg enyhítették a szoba falait borító üde csendéletek, vadregényes fenyvesek, hímestücskök, tarka mezei csokrok, nagy bajuszú, szakállas bácsik cylinderben és sétapálcával, kortalan asszonyok torta formájú, virágszirmokkal díszített, pomponos kalapban és muffal, tömött húsú, szőke kisfiúk és dundi kis lányok pendelyben, fakarabéllyal vagy babakocsival. A Herminke néni fakírosan kemény, szűk ágya feletti polcon, a Herczeg Ferenc-összkiadás katonás díszben sorakozó kötetei előtt ormótlan, nagy feszület meredezett. „Tudod, Terézke”, mondta Herminke néni kissé szégyenkezve, valahányszor nagyanyám rosszálló pillantást vetett a keresztre feszített Megváltóra, „tudod, drágám, szegény uram, Döme nagy katolikus volt, mindennap templomba járt, gyónt és áldozott. El se tudod képzelni, micsoda gyönyörű esküvőnk volt! A Podlezsák Ottó káplán úr, tábori lelkész adott minket össze a Mária utcai Jézus Szíve-templomban kilencszáztizennyolcban.” „Tudod – tette hozzá, suttogóra fogva hangját –, ez volt az a Podlezsák atya, akít a Lenin-fiúk hajszál híján agyonverték, amikor a kommün alatt kipredikálta a Kun Bélát a Bazilikában.”

Szegény Döme azonban korántsem volt annyira szegény, hiszen még mindig élt, vászhejszt élt? – pöffeszkedett, elfoglalva a lakás utcára néző, egyetlen nagyszobáját, melynek ajtaját Herminke néni mindig gondosan becsukta, valahányszor látogatója érkezett. A titokzatos szoba lakójának rémisztő harákolása és köhögése azonban még nálunk, két emelettel lejjebb is megrezegtette a falakat, áthatolva vitéz lófő gyulavári doktor Gyalogh Gyula méltóságos úr harmadik emeleti lakásán, akit valamilyen rejtélyes oknál fogva elfelejtettek kitelepíteni. Igaz, már éppen hogy csak megtúrt albérlőként lakott saját lakásában, melyet a jó Kődöböz elvtárs, eredetileg Kődöböz Jani, szabósegédből lett rendőrtiszt, gyaníthatóan államvédelmis, továbbá neje, szül. Gulyásovics Rozália mosónő, azaz Rozika, a Patyolat Vállalat ez idő szerinti fődiszpečsere, valamint piromániás ikreik, Csuk és Gek foglaltak el. Az ikrek rendszeresen felgyújtották a pincében tárolt tüzelőt, egyszer meg benzinnel locsolták le Ürmincsek bácsi Topáz nevű macskájának farkát, majd égő gyufát dobtak a szerencsétlen jószágokra.

Dömét, illetve azt a férfit, aki annak vallotta magát, ritkán láttuk. Néha lebotorkált a trafikba Csongor szivart venni, aztán betért a Rózsa utcai talponállóba, ahol felhajtott néhány fröccsöt vagy féldecit. Utána négykézláb is csak nagy nehezen tudott visszamászni a negyedik emeletre, átható alkoholhúzzal és orrfacsaró pisiszaggal töltve be a házat a pincétől a padlásig. Ürmincsek bácsi nem győzte karbolla fertőtleníteni a lépcsőházat. Néha egy kis gezarolt is kevert a folyadékba „Pusztuljon a férgese!” felkiáltással, titkon abban reménykedve, hogy hátha a Kődöböz ikreknek is jut belőle.

„Tudod, Terézke – magyarázta Herminke néni –, ez a Döme, bár pont úgy néz ki, mint az én uram, nem az a Döme. Az én uram elesett az orosz fronton negyvenháromban.” Büszkén mutatta a kitöltött formanyomtatványt (nem kívánt rész törlendő!), amit a Magyar Vöröskereszt Tudósító Irodájától kapott:

Kremmer Döme kiség. mu. szolg. hozzátartozóinak, Budapest. Sajnálattal értesítjük, hogy Kremmer Döme aki Pápa 1894 évben született, szülőanyja leánykori neve Freysinger Karolin a szovjet elleni háborúban 1943 jan. febr. között hdm. ter-en eltűnt. Felkutatására a Nemzetközi Vöröskereszt útján mindent elkövetünk.

Esetleges hadigondozási igényével forduljon a lakóhelye községi (Budapest kerületi) Élőljáróságához, illetőleg Polgármesterhez, mint hadigondozottakat nyilvántartó hatósághoz.

Budapest, 1944. évi jan. hó 28. n.

„Na ugye jól sejtettem! Hisz a te urad is muszos volt!” – kiáltott fel diadalittasan nagyanyám, amikor elolvasta a levelet. „Mint az én sógorom, az a szegény mesüge Lajos, aki már Ukrajnában eltűnt negyvenkettőben.” „Muszos volt, de csak tévedésből!” – válaszolta méltatlankodva Herminke. „Mumszos? Nekem is volt mumszom, de igaziból!” – kottyantottam közbe, de az öreglányok türelmetlenül leintettek. „Vedd tudomásul – folytatta Herminke néni –, az én uram zabigyerek volt, egy zsidó házaspár nevelte fel, tudod, a Kremmer patikusok a Damjanich utcából, Isten nyugosztalja őket, volt elég ciánkáljuk, hogy bevegység, mielőtt el kellett volna költözniük a Nagydíófa utcai csillagos házba, mert sejtették, mi vár rájuk. Döme igazi apja egy valódi báró Barthodeiszky volt, pápai huszár főhadnagy, az anyja meg konyhalány ott a tisztai kaszinóban. Az a büdös ringyó aztán meghalt tébécében, amikor Döme fél éves volt, a főhadnagy meg véletlenül agyonlőtte magát a szolgálati fegyverével. A gyereket beadták egy árvaházba, onnan vették ki másfél éves korában a Kremmerék. Szegény uram, amikor kellett volna, harmincnyolcban, nem tudta igazolni, hogy ő fajtisza árja, mert a jó keresztény papírjai mind egy szálíg elégték, amikor egyszer, képzeld csak el, a Kremmerék édes gyereke, az a gyógyos Ervinke, akit a Kremmer doktor meg a Gerzson tisztelendő úr mentett meg a nyilasok alatt, és most meg kint van Palesztinában, elég az hozzá, a lökött hülyegyerek valami kémiaórára készülve desztillált víz helyett, na ja, sebbenzint öntött egy lombikba, és meggyújtotta alatta a spirituszégőt. Döme apjának, a báró Barthodeiszky főhadnagynak a rokoni pedig tudtak a zabigyerekről, de mindent letagadtak. Noch dazu a főhadnagy felesége, az özvegy báró Barthodeiszky né feljelentett minket rágalmozás miatt.”

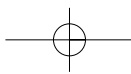
Amikor negyvenhétben Kremmer Döme hazatért a szovjet hadifogságból, és kísérteties váratlansággal beállított a Lövölde téri lakásba, egyetlen bizonyítékát tudta csak felmutatni annak, hogy valóban ő lenne a Kremmer Döme. Előkotorta gimnasztyorkájának szétfoslott bélése alól az elázott, gyűrött esküvői fényképüket, melyen Herminke és ő az oltár előtt térdepelnek a Jézus Szívében, mohón várva a Podlezsák káplán úr áldását, hogy végre megcsókolhassák egymást. „Tudod, drágám, a szívem felett viseltem akkor is, amikor Velikije Lukiban deresre húzatott és meg-

botoztatott a Csavracics Vince keretlegény. Még szerencse, hogy az utolsó pillanatban leszedetett a deresről az öreg von Eördögh vezérőrnagy, a hadosztályparancsnokunk, aki kifogástalan úriember volt. Különben agyonvert volna az a szadista patkány, remélem, azóta már felakasztották. És nálam volt a kép akkor is, amikor a szibériai barakkban, amikor odakint negyven fok hideg volt, mindent eltűzeltünk, ami éghető volt, és olyan éhesek voltunk, hogy még a nem létező csizmánk talpát is megettük! A halottak fagyott húsáról nem is szólva...” – panaszkolta Döme. Herminkéét azonban nemigen győzte meg ez a vallomás, különösen azután, hogy Dömét pisilés közben meglesve felfedezte: körül van metélve. „Jeszszusom, az én valódi uram nem is volt zsidó!” – kiáltott fel rémülten. „Ojvé, te ostoba asszony! – siránkozott a magát Dömének mondó férfiú. – Hát nem tudod, milyen a háború? Van, akinek a fejét vitte le a gránát, van, akinek a lábát szakította le az akna, és van, akinek a legérzékenyebb testrészét hasította fel egy repeszdarab!”

Herminke látszólag belenyugodott a magyarázatba, de továbbra is erősen kételkedett Döme személyazonosságában. Még azután is, hogy az eljáróság beszüntette hadigondozotti segélyének folyósítását, ugyanakkor a Döme vagy ál-Döme hadirokkantságára való tekintettel rokkantsági nyugdíjat igényelt és kapott az OTI-tól. Igor doktor bácsi szerint Herminke néni Capgras-szindrómában szenvedett. „Tudja, drága nagyságos asszonyom – magyarázta az orvos –, fiatal medikus koromban a Moravcsik professzor előadásait hallgattam az idegklinikán. Emlékszem, a prof egyszer behozott egy esetet, egy asszonyt, aki meg volt győződve arról, hogy a férje a nagypapja. Az ilyen betegek azt hiszik, hogy a férjük, a feleségük, a szeretőjük, az apjuk, az anyjuk, a gyerekük helyét valaki más bitorolja, egy csaló, egy szélhámos, egy imposztor, aki pontosan ugyanúgy néz ki, mint az illető, de mégsem ugyanaz. Ezt hívják Capgras-szindrómának, más néven Haas-Czjek-kórnak, ami ugyebár csak egy speciális esete az érzéksalódásoknak. Gyakran előfordul ez a skizofréneknél, de az is lehet, hogy az illető egyébként teljesen normálisnak látszik, mint Herminke...”

Hogy mi volt az igazság Döméről, nem is tudtuk meg soha. Még Szágundelli sem tudta, aki pedig – varázsló lévén – csaknem mindent tudott. Azt súgta nekem (bár gyanúját sem cáfolni, sem megerősíteni nem tudta): lehet, hogy igazából mindenkinek van valami Capgrasa. Senki sem az, akinek vélik, sőt még az sem, akinek ő maga véli saját magát. Hát ebbe én, mit tagadjam, belegondolni sem mertem, mivel Igor doktor bácsi elbeszélése nyomán magam elé képzeltem a bozontos bajuszú, pofaszakállas Moravcsik professzort, amint cvikkerét szeméhez emelve szűrős tekintettel vizsgálgatja a diliházban a bolondokat, kiválaszt egyet közülük, majd kizavarja az előadóterem pódiumára, a szerencsétlen pedig a medikusok gúnykacaja közepette vitustáncot jár, aztán fölugrik a tanári asztalra, és kukorékolni, rőfogni vagy szolmizálni kezd.

Az állítólagos Döme 1957. október 4-én halt meg, azon a napon, amikor a szovjetek fellőtték az első szputnyikot. Éppen bementék a rádióban a szenzációs hírt, amikor becsengetett a jóságos doktor bácsi. „Most vitték el a hullaszállítók az öreg Dömét, bocsásson meg neki a magasságos Úristen, akárki volt is!” – jelentette, és – hongkongi influenzajárvány

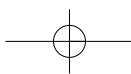
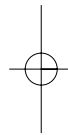
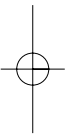

lévén – máris rohant tovább a többi pácienséhez, kihívni a hullaszállítókat vagy legalábbis a mentőket. Ekkor nagyanyám már több mint egy éve nem volt beszélő viszonyban szomszédasszonyával. Herminke néniből ugyanis ötvenhat őszén egyszerre csak rohamszerűen kitört a kommün óta lappangó reakciós, nem sokkal azután, hogy egyszer csak meglátogatta őt régi barátnője, Ramóna néni, a reakciós Homlock Richárdné, hírhedt svájci kém, aki nemrég szabadult Márianosztráról, öt teljes évet ülte le a rá kiszabott tizenötből. „Mindig tudtam, hogy a ti Rákositok egy utolsó rohadt rühes gazember, sokkal rosszabb, mint a Horthy meg a Szálasi!” – jegyezte meg Herminke néni nagyanyámnak, miután, már csak kényszerűségből is, végighallgatták a Rajk-temetés helyszíni közvetítését, amely az ablakokba kitett rádiókból az egész várost beharsogta.

Október 30-án Herminke becsöngetett hozzánk, megállt az ajtóban, és csak annyit mondott: „Na látjátok, ugye, most már nem csak a kommunistáknak áll a világ!” A légópincében, ahol az ellenforradalmárokkal vívott harc idején für alle Fülle vagy három napig dekkoltunk, nagyanyám egy tűzifarakás mögé bújt, valahányszor közeledni látta Herminke nénit, mégpedig – horribile dictu! – többnyire Gyalogh lófő társaságában. „Jönnek már az ENSZ-csapatok, bementa a Szabad Európa!” – újságotla lelkesen az ősz vitéz, mire a jó Kődöbocz elvtárs magában dűnnyögni kezdte a Bandiera rossát: „Minden rohadt reakciós lógni fog!” Ezalatt Csuk és Gek az Űrmincsek bácsi Szívecském nevű rottweilerének farkára próbált – eredménytelenül – rákötozni egy Molotov-koktélt.

„Döme” halála után azonban, ahogy előrehaladt a kádári konszolidáció, nagyanyám és Herminke kapcsolata is fokozatosan helyreállt, és újrakezdődtek a délutáni szeánszok is. „Aki nincs ellenünk, az velünk van!” – idézte nagyanyám egyetértőleg a pártfőtitkár méltán elhíresült beszédét, amit aznap olvasott a Népszabadságban, habár az a pletyka járta a házban, hogy délelőttönként Ramóna néni, a reakciós Homlock Richárdné még mindig feljár Herminke nénihez, sőt mi több, együtt hallgatják a Szabad Európa híreit. Persze jómagam is borzasztóan szerettem volna meghallgatni az ellenség hangját, de hát a mi macskaszemes, rozoga Orion világvevőnkön a Kossuthon és a Petőfin kívül legfeljebb csak Stavanger, Katowice, Schenectady, Beromünster, Olomouc, Bordeaux és Ploiesti jelentette a világot. Nem értettem, apámnak hogyan sikerülhetett olykor mégis behoznia a Münchenből sugárzott adást a 19-es, a 25-ös, a 31-es vagy a 49-es rövidhullámon este tíz után, amikor anyámat, nagyanyámat, engem plusz a zavaró- és lehallgatóközpontban dolgozó elvtársakat már mélyen aludni hitte.

Ramóna néni, a reakciós Homlock Richárdné látogatásai mindaddig tartottak, amíg el nem vitték őt a rendőrök, mert állítólag megfenyegette a jó Kődöbocz elvtársat, akiben egy lépcsőházi találkozás során felismerni vélte egykori kihallgatóját a Sztálin út 60.-ból – egyszóval volt mersze megfenyegetni az egykori ávóst, aki ekkorra már a SZÖVOSZ Üdülési Központjának főigazgatójává lépett elő, felesége pedig anyagbeszerző lett a Hazafias Népfrognál, hogy családostul fogja őket kiirtani. Nagyanyám ekkor megkönnyebbült, nem tudni mitől, Kődöboczék megfenyegetésének vagy a reakciós Ramóna néni letartóztatásának hírére-e.

110

Mindenesetre ettől kezdve valódi babkávét és Van Houten márkájú holland csokoládét vitt negyedik emeleti szomszédasszonyának, amit a melbourne-i unokaöccse, a Pátkai Gyuri által kint befizetett utalványra lehetett kapni a Kígyó utcai különleges IKKA-boltban. Az IKKA-ból származó nyerskávét nagyanyám saját kezűleg pörkölte egy erre a célra rendszeresített ócska vaslábasban. Imádtam a pörkölés füstjének sűrű, bódító illatát, amely az egész házat, sőt kedvező széljárás esetén az egész környéket elárasztotta. A feketére zsugorodott forró kávészemek, amelyeket lopva bekaptam és elropogtattam, perzseltek a nyelvemet, de legalább megismertem a koffein felszabadító hatását. Egy-egy kockát a Van Houten csokiból legálisan is kaphattam, ha türelmesen végigkibiceltem Herminke és a nagyanyám kanasztapartiját, amelyre ekkoriban szoktak rá. Nikotinéségüket az úttörőnek integető vörös nyakkendős Kim Ir Szen képevel díszített, kerek fémdobozban kapható észak-koreai cigarettával enyhítették. Az egzotikus koreai gyógynövények levében és gyógyhatású kígyómérgekben pácolt cigaretta füstjének öblös fíngásához hasonló, édeskés hullaszagát csak az aranyszipkás egyiptomi cigaretták füstje múlhatta felül, amely afrodisziákumban pácolt bagdadi háremhölgyek illatát idézte. Ki tudja, honnan jutottak hozzá egy-egy doboz ilyen egzotikus csempészáruhoz, amelynek dobozán Simon Arzt, a híres kairói, Port Said-i és alexandriai szivarkagyáros és tiszteletbeli kalifa piros fezes, fehér szakállas képe díszelgett – az IKKA-ban ilyen biztos, hogy nem osztogattak.

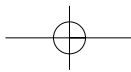
A kártya-, koffein- és nikotinbódulatba esett öreglányokat figyelve sajátítottam el a kanasztá, e soha véget nem érően unalmas játék szabályait és trükkjeit, melyeket később nőstény-asztaként kreatív módon to-

vábbfejlesztettem. A politikát soha többé nem hozták szóba, egyetlen alkalom kivételével. „Azért azt a szegény Nagy Imrét nem kellett volna felakasztanotok!” – jegyezte meg, hangját lehalkítva, egy mesteri dzsókerkanaszt a kirakása közben kilencszázötvennyolc június 16-án Herminke, mire nagyanyám flegmán vállat volt: „Nem én akasztottam fel!”

Így ment ez egészen 1961. április 12-ig, addig a napig, amikor a Vosztok űrhajón fel nem lőtték az űrbe a daliás és vonzó ifjú szovjet vadászpilótát, Jurij Gagarin őrnagyot. Arokhalom főterét mindmáig Gagarin térnek hívják, a tér fölé magasodó szobrát azonban nemrég Tormay Cécile szobrára – ugyanazon művész, az agg V. I. új alkotására – cserélték ki. Éppen hogy felocsúdtunk a lelkesedésből, amikor becsöngetett hozzánk Ramóna néni, a reakciós Homlock Richárdné, aki nemrégiben szabadult az előzetes letartóztatásból. „Jöjjenek azonnal, Herminke elesett a konyhában, nem tud lábra állni!” – rontott be hozzánk köszönés nélkül, ámbár ha netalán köszönt volna, akkor se köszöntünk volna vissza neki. De azért – tisztes távolból követve Ramóna nénit – felmentünk a negyedikre. Én is letettem a tollamat, amivel éppen egy kamaszos hevületben fogant alanyi költeményt készültem papírra vetni „Az én lelkem Gagarinja” címmel. A reakciós Homlock Richárdné vad sikolyai közepette kihívtuk Kelemenffy doktort, aki – egy pillantást vetve a földön, a sparhelt tövében fekvő, fájdalomtól vonagló és nyöszörgő testre – azonnal megállapította, hogy combnyaktörés ez a javából. „Szegény drága jó anyámmal, a hercegnővel is ez történt kilencszázhuszonhétben” – tette hozzá vészjósón a jóságos doktor bácsi. Herminké a Koltói Anna utcai traumatológiára vitték a mentők. Itt megműtötték, törött, porózus combcsontját acélszegecsekkel összeillesztették.

A szeretet otthona

Amikor hetekkel a műtét után sem tudott lábra állni, hiába próbálkozott bottal, mankóval, járókerettel, sőt levitációval is, hiába imádkozott Szűz Máriához, és káromolta Jézus Krisztust meg az összes szenteket, Herminke nénit át akarták szállítani egy elfekvőbe Szentgotthárd környékére, közvetlenül az osztrák határ mellé, ahová még járásképtelen ember is csak határsávengedéllyel tehette be a lábát. Igaz, voltak ott ápolók, akik jó pénzért még a haldoklókat is hajlandók voltak a vasfüggöny láthatatlan résein át a szabad világba csempészni. Amikor nagyanyám megtudta, hová viszik Herminke nénit, addig nyaggatta apámat, aki utált és rettegett minden protekciókérést, mígnem az utolsó pillanatban hajlandó volt felemelni a kagylót, hogy felhívja egykori munkaszolgálatos és légertársát, dr. Fesztinger Gyulát, aki akkor éppen az Amerikai úti szeretetkórház főorvosa volt. A főorvost professzor úrnak kellett szólítani, bár még sosem tanított egyetlen; 1940-ben már szóba se jöhetett, hogy Haynal Imre belgyógyász professzor egy valódi Fesztingert neveztetessen ki kolozsvári klinikájára tansegédnek, még akkor sem, ha legkedvesebb és legtehetségesebb tanítványainak sorába tartozott az illető. (Fesztinger nem hiába hívatta magát már a szeretetotthonban professzornak: Feszty néven a hetvenes években valódi professzor, sőt mi több, akadémiai levelező tag lett.)

Irigyei, akik meglehetősen nagy számban voltak (Moszkvicsát bogárhátú Volkswagenre cserélte fel, orbánhegyi villájában lakott, magánbetegeit délutánonként újlipótvárosi, körpanorámás magánrendelőjében fogadta, telente Zakopanében és a Chopokon sielt, nyaranta saját vitorlásával szelte a Balatont, Dunhillt szívott, és feleségével együtt Bécsbe járt bevásárolni), nos, a háta mögött a professzort csak professzor Paraszolvinciaként emlegették. Apámnak viszont ő tartozott hálával, ha nem is hálapénzzel. Úgy emlékezett ugyanis, hogy ő, mármint apám mentette meg az életét Bergen-Belsenben, amikor elbújtatta őt a latrinában, amikor egy őrjengő SS-tiszt barakkjuk valamennyi lakójának agyonlövésével fenyegetőzött – amit azután lelkiismeretesen be is váltott. Apám szerint ez pont fordítva történt, azaz a Gyszi nyomta le őt a megfelelő pillanatban a latrina mélyére. De ez mindegy is volt, a lényeg az, hogy mindketten megmenekültek. A főorvosi brizspartikon, ahová néha az apámat is meghívták tartaléknak, nagy nosztalgiával és még nagyobb kacagással idézték fel a bergen-belseni budi mélyén együtt eltöltött felejthetetlen órákat.

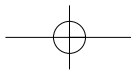
Apám kérésére Fesztinger professzor azonnal intézkedett, és ellenszolgáltatás nélkül felvette osztályára Herminke nénit. Igaz ugyan, hogy megkapta a Kremmerék lakásából kimentett huszonnégy személyes ezüst- és herendi étkészletet, mielőtt még Ramóna néni, a reakciós Homlock Richárdné megkaparinthatta volna a drága holmikat, hogy azután potom pénzért elkótyavetyélje őket a BÁV-nál vagy az Ecserin. „Legalább jó kezekbe került!” – jegyezte meg nagyanyám, amikor anyám éppen azon kesergett, hogy miért nem a mienk lett Kremmerék étkészlete, miért pont a Fesztinger Gyszi kapta meg, „az az utolsó csirkefogó, inkább fulladt volna ott bele a szarba!”.

112

Herminke néni húsz évet élt még a szeretetotthonban, eleinte Joseph Capgrasszal szimbiózisban, majd lassanként elnyúlt Prof. Dr. Alois Alzheimer ölelő karjaiban. De nem volt ám akármilyen hely professzor Paraszolvincia, azaz a Fesztinger Gyszi osztálya! Egyedülálló, idős, rokkan holokauszt-túlélők, névtelen, öreg antifasiszták és ellenállók, egykori szocdemek, akik nem voltak hajlandók átigazolni a kommunista pártba, középkáderek, levitézlett ávosok és szegény maszekok feleslegessé vált idős szülei, büntetett előéletű szélhámosok, handlák és zughírlapírók, a pesti Broadway elaggott szülei, tünderei, démonai, bázongoristái, kupléírói, dízőzei, emigránsok és 56-os disszidensek itthon felejtett rokonai, elszegényedett, kitelepített, kifosztott egykori nagyiparosok, bankárok és nagykereskedők családtagjai, bárók és bárónők, nagy múltú arisztokrata famíliák oldalági rokonai, ortodox és neológ zsidók, félzsidók és egészen árják, kitértek és betértek, önimádók és öngyűlölők tengették itt életüket békés egymás mellett haldoklásban, amely néha oly sokáig tartott, hogy egyesek illegális kommunista pártsejtet alakítottak, osztályharcot hirdetve a mellettük fekvő Büchlerek, Peyerek, Popperek ellen.

Quo vadis, tovaris?

Volt olyan áponc is, aki azzal kérkedett, hogy még látta Lenint. Nem kamuból, hanem igazán, nem a mauzóleumban, hanem a való világban. Mégpedig Budapesten, a Hollán Ernő utca 7/b-ben. Vajon mit keresett

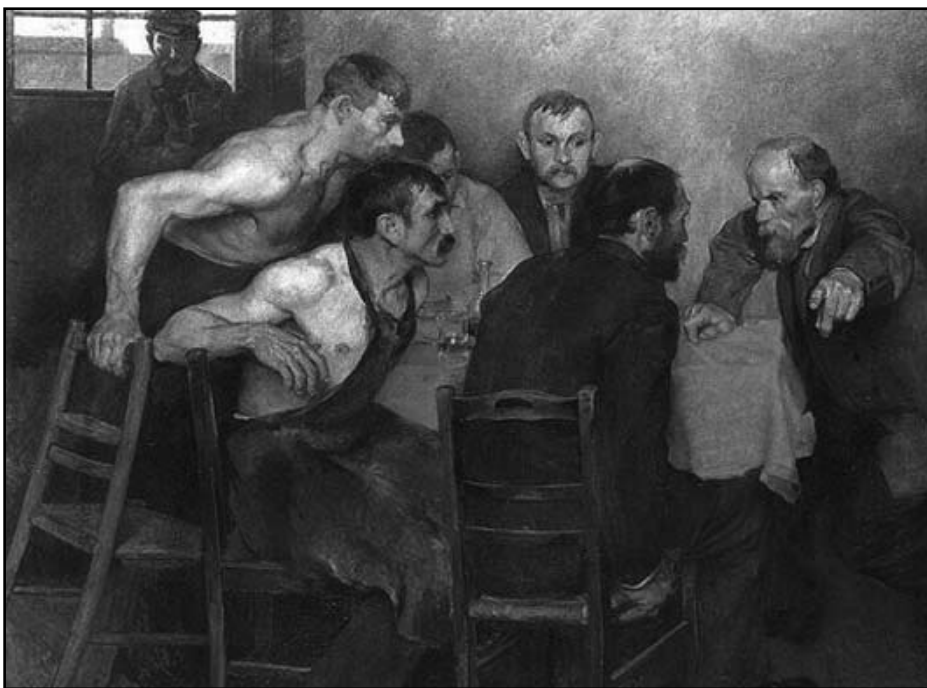

volna Vlagyimir Iljics a Hollán utcában? – kérdezték, akik még tudtak kérdezni, Buksi bácsitól, vagyis Buxbaum Alfrédétől, akiről az a hír járta, hogy Buchsbaumról magyarosított Buxbaumra, vagy fordítva, és a boldog békeidőkben ügynök volt a Foncière biztosítónál. „Hát a Bujdosó Nellit látogatta meg, aki a II. emelet 4.-ben lakott, mi meg mellette, a 3.-ban. Mesüge kölyök voltam, a Nellike megkért, hogy Buksikám, drágám, hoznál nekem egy demizson olcsó bort a kocsmából? Nü, hát hoztam neki, bár utáltam a bort, és amikor bementem a lakásba, elég az hozzám, ott ült már az asztalnál egy csomó proli külsejű alak meg az a szakállas, kopaszodó, öltönyös úriember, aki valamit nagyba magyarázott nekik. Akkor persze még nem tudtam, hogy ez a jóember a Bujdosó Nelli lakásában maga volt Lenin elvtárs, de 19-ben tele volt a képeivel a város, és meg mertem volna esküdni rá, hogy ezt a pasast én már láttam valahol.” „Nem lehet, hogy tévedni tetszett, Buksi bácsi?” – kérdeztem, amikor egyszer, évekkkel később nekem is elmesélte a Lenin-kalandot. „Nem, de hogy, ez abszolajte ki van zárva!” – mondta, hamiskásan hunyorítva, Buksi bácsi. – „Dokument jeszty!” És elővett a zsebéből egy összehajtogatott újságkivágást az Ország-Világból, a Magyar–Szovjet Baráti Társaság hetilapjából. „Nü, itt van!” – mutatta fel Kernstok Károly *Agitátor* című festményének rossz reprodukcióját. A képen kemény bicepszekről és mellizmoktól duzzadó testű, marcona melósok mohó kíváncsisággal, szinte hipnotikus révületben figyelnek egy igencsak felhevült, félig guggoló helyzetéből éppen elrugaszkodó, egyik karjával az asztalra támaszkodó, másik karjával a távoli jövőbe mutató férfiúra, aki, ha jól megnézzük, szó, ami szó, akár Iljics is lehetne. Az egyetlen bibi csak az, hogy a proletár puritánsággal berendezett szoba, ahol a drámai jelenet játszódik, éppoly kevésbé emlékeztet egy Hollán utcai lakásra, mint a moszkvai Lenin-mauzóleum a lipantai túróra. Az már csak apróság, hogy a háttérben, a helyiség ablaka mögött hosszan füstölgő gyárkémények körvonalai rajzolódnak ki, márpedig kevésbé tűnik életszerűnek, hogy a Bujdosóék újlipótvárosi polgári hajléka éppen az angyalföldi gyárkéményekkel nézett volna ausgetippelt farkasszemet.

Buksi bácsit azonban az ilyen apróságok nemigen zavarták. Abban a hitben halt meg, hogy látta Lenint. Hogy valóban őt látta, vagy sem, az persze kérdéses, de mint utólag kiderült, túl nagyot talán nem is tévedett. Vlagyimir Iljics valóban járt ugyanis Budapesten. Ezt onnan tudjuk, hogy 1977-ben Brezsnyev elvtárs elrendelte: a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60. évfordulójára készülve végezzenek egy rettenetes nagy tavaszi nagytakarítást a Kreml pincéjében, valószínűleg először Rettenetes Iván óta. A csontmaradványok, koponyahalmazok és egérrágta broszurák hegyei alól előkerült egy ócska bőrönd, amely Lenin kabátját, öltönyét, kalapját és esernyőjét tartalmazta. A kabátzsebből pedig előkerült egy rongyos zsebkendő és egy foszladozó irattárca, amelyben egyebek között egy Wien Wbh. – Budapest k.p.u. – Wien Wbh. menettérty jegyet, valamint egy kis cédulát találtak, rajta egy címmel: Frau Nelly Bujdosó-Löwenschramm, Budapest V. Hollánstrasse 7/b. Miután a zsebkendőhöz ragadt és megkövesült váladékdarabkákból vett DNS-minta alapján minden kétséget kizáróan megállapították, hogy a holmik valóban Iljicshez tartoztak, a

rendkívüli felfedezésről egy rövid cikk jelent meg a *Lityeraturnojaja Gazetában*. A cikket merő véletlenségből elolvasta ifj. Gárdai Tamás, egy fiatal magyar filozófus, aki ösztöndíjas aspiráns volt akkor a moszkvai Lomonoszov Egyetemen, és éppen anyagot gyűjtött készülő művéhez, amely „Quo vadis, tovaris? A józan ész kritikája” címmel fog magyarul megjelenni – szamizdatban, a *Hasbeszélő* kiadásában. Hazaérkezése után ifj. Gárdai felkereste filmrendező barátját, Dáli Oszkárt, aki éppen azon kesergett, hogy legújabb filmjének, az „Egy ifjú tárgymutató kalandjai”-nak cannes-i nevezését az utolsó pillanatban letiltotta a Vérbírónak becézett Révbíró elvtárs, a MOZGIMPEX vezérigazgatója. A vérbírói vétó mély depresszióba kergette, annál is inkább, mivel nemrégiben azt álmodta, hogy átadott saját magának egy saját magát ábrázoló színarany szobrot. „Sose búsulj, Oszikám, öreg haver!” – vigasztalta ifj. Gárdai Tomi. „Van egy nagy écám: Csinálj egy filmet »Lenin Budapesten« címmel! Garantálom neked, ez világsiker lesz, nemcsak Cannes-ban, hanem Jerevánban, sőt még Havannában is vetítik majd!” Dáli Oszkár kapva kapott az ötleten, másnap már be is adta a filmtervet a Marsalkó Béla népi fafaragó művész által vezetett Elégia filmstúdióhoz. A tervet azon melegében közfelkiáltással elfogadták, meg is szavaztak rá pár milliót, a minisztérium pedig úgy döntött, hogy a „Lenin Budapesten”-t ünnepélyes keretek között fogják bemutatni november 7-én a Pus-kinóban. Ugyanezen a napon emléktáblát fognak avatni a Hollán Ernő utca 7/b falán Bujdosó Nelli unokaöccsének, Joel C. Goldringnak a jelenlétében, akit ebből az alkalmából államköltségen hazautaztatni terveztek Los Angelesből. A forgatókönyv szerint a Kernstok festményén látható egyszerű munkásemberek illegális találkozóra mennek egy újlipótvárosi polgári lakásba, ahol egy úriember külsejű külföldi elvtárs fogadja őket. Bár egyetlen szót sem értenek abból, amit mond, annyira magával ragadja őket a férfi egész személyisége, hevülete, gesztikulációja, érthetetlen, de retorikájában mégis oly ismerős beszédmódja, hogy ha nem lennének egytől egyig megátalkodott ateisták, még azt hinnék, hogy maga Élijáhu jött el hozzájuk. „Nü, harasó, ládno, tovariscsi! Vü malagyec! Ucsityszja, ucsityszja, ucsityszja! Tánulnyi, tánulnyi, tánulnyi” – mondja, immár lecsillapodva, az elvtárs, majd az ablakon át távozik a távolban fehéren füstölgő angyalföldi gyárkémények felé. A munkások megfogadják, hogy mihelyest megérnek rá a természeti erők odakint és az ösztönök idebent, kikiáltják a proletárdiktatúrát, de addig is szorgalmasan tanulni fognak. Ekkor belép az ajtón egy fess, magas fiatalasszony, és kakaóval meg kaláccsal kínálja a munkába tört kezű, megilletődött proletárokat. A film utolsó jelenetében ugyanez a fess fiatalasszony, ezúttal vörös kalapban, már a Margitszigeten oszt kakaót és kalácsot az éhező árváknak, Kernstok marcona melósai pedig ott állnak a Kun Béla mellett, és áhítattal skandálják a várva várt moszkvai szikratávíró-üzenet morzejeleit: Le – nin, Le – nin...

A szürrealista elemeket sem nélkülöző filmet a bemutató előtt megnézte dr. Felsőczy Vendel, a filmkultúráért felelős központi bizottsági alosztályvezető. Behívatta Oszkárt, és szó szerint ezt mondta neki: „Mondja, Oszkákám, magának teljesen elment az a mahadék esze is? A kuhva úhistenét magának! Hogy kehül Lenin pünkt egy pesti zsidó kuhva laká-

sába? Nü és ha máh ott van, hogy a fenébe hepül ki az ablakon? Ezt aztán jól elkúhta maga! Még csak ez hiányzik nekünk! A szovjet elvtáhsak ezt még phovokációnak veszik, és azonnal elzáhnák a csapatot a Bahátság olajvezetéken. És pont most, amikor úúúgy felment a kóolaj világpaci áha!” – tette hozzá, panaszosan felhorkanva, Felsőczi elvtárs, a kultúra dúlt ura.

Így aztán 1977. november 7-én a „Lenin Budapesten” helyett a „Lenin Varsóban” című lengyel filmalkotást játszották a Pus-kinóban. A film, ki-robbanó sikere ellenére, nem tett jót a hagyományos lengyel–magyar barátságoknak. A fáma szerint a vetítés utáni fogadáson Felsőczi elvtárs üvöltve rontott neki a „Polak-Wegier dwa bratanki”-t skandáló lengyel pártdelegációnak, fejükhöz vágva egy üveg Czysa wódka Wyborowát: „Mit képzelnék maguk? Lenin Vahsóban? Akkoh máh miéht nem inkább a Holdon?” Elmaradt persze a Hollán utcai emléktábla-avatás is, mivel Joel C. Goldring visszaüzent Ausztráliából, hogy mit nem képzelnék ezek a vörös fasiszták, csak nem teszi be a lábát egy olyan országba, ahol a nagynénjét hajszaál híján a Dunába lótték, aztán meg kitelepítették a Bugacra! Dáli Oszkár későbbi filmjeit nagy sikert arattak Cannes-ban, Havannában, sőt a jereváni televízióban is bemutatták őket, de a „Lenin Budapesten” mind a mai napig dobozban maradt. Igaz, a rendszerváltás után készült, „Quo vadis, tovaris?” címmel, egy remake-je, azzal a különbséggel, hogy ebben a változatban Bujdosó Nelli repül ki az ablakon, és Lenin szolgálja fel a kakaót.

Pardonné

Fesztinger professzor fő gyógy módja ezen az osztályon főként arra korlátozódott, hogy szigorúan betartassa a vallási és étkezési előírásokat, tekintet nélkül arra, hogy áponcai kiben, miben hittek, vagy hittek-e egyáltalán valamiben. Sorra elhajtották például az állami Volgák vagy a külföldi rendszámú Mercedesek sofőrjeit, akik karácsony és húsvét táján paprikás szalonnából, véres és májas hurkából, oldalasból meg kolbászból álló szeretetsomagokat kíséreltek meg leadni a portán Tukacs elvtársnál. Tukacs elvtárs ugyanis maga volt a megtestesült megvesztegethetetlenség. Az ötvenes években kormányőr volt, Bratyó elvtárs személyes testőre, és csak azután rúgták ki a testületből, hogy kiderült: leánya, Tukacs Tünde ötvenhat őszén disszidált, majd Új-Zélandon lett tűzoltó és országos női body-building bajnok. Csak a bennfentesek tudták, hogy a disznótorosokat először közvetlenül a főnéninek kell leadni, azaz dr. Lálity Jenőné Boráros Malvin főnővérnek, aki a maradékot szétosztotta a többi nővérke között, akik azután a maradékok maradékát tovább osztották az arra érdemes áponcok között. Egyes vélemények szerint Irmingard Schwabe, az auschwitz-birkenauai láger 9-es blokkjának hírhedt Aufseherinje Malvin főnővérehez képest kifejezetten jámbor teremtésnek volt mondható.

116

A földszinti tizágyas kórtermekből csak akkor lehetett feljebb jutni az emeleti, két- vagy négyágyas, fürdőszobás szobákba, vagy még feljebb, a második emeleti luxuslakosztályokba, az úgynevezett Ritzbe, ha idejében megérkezett a tetemes dollárcsekk Amerikából, vagy ha valamelyik néni vagy bácsi fiát, vejét, néhanapján leányát vagy menyét kinevezték főosztályvezetőnek, vezérigazgatónak, pártbizottsági titkárnak vagy I. osztályú követségi tanácsosnak. Innen felfelé már csak a Kútvolgyi úti kórházba vagy az azzal csaknem egyenértékű, „Mennország” elnevezésű szanatóriumba vezetett az út.

Az Amerikai úti lomtár, melyben a szocializmus alapjainak lerakása és majdani felépítése szempontjából immár hasznavehetetlen, úgyszólván teljességgel rehabilitálhatatlan embereket zsúfoltak össze, fantasztikus történetkohóként működött. A történeteket, mint a MÉH-telepen összegyűlt ócskavasakat, izzó tömbbé olvasztotta a forró szeretet. Az osztály áponcainak örökké, éjjel-nappal járt a szájuk, állandóan történeteket meséltek, kerekeket vagy négyszögleteseket, egészeket vagy darabosakat, eredetieket vagy lopottakat, hangosan vagy némán, prózában vagy versben, szavakkal vagy szavak nélkül. Demenciájuk előrehaladtával sokan már csak azon a nyelven tudtak megszólalni, amit kisgyermekként először hallottak és értettek: németül, jiddisül, lengyelül, ruszinul, csehül, szerbül, oroszul vagy románul. Némelyek, régi eszperantisták, már csak eszperantóul tudtak. A rég elfelejtett és mégis megőrzött anyanyelvek mint archeo-lingvisztikai leletek bukkantak elő a magyar nyelv romjai alól. Meséltek egymásnak, a nővéreknek, az orvosoknak, az olykor betévedő látogatóknak, legfőképpen azonban saját maguknak, mivel hogy a szomszéd ágyon elterülő társuk netán már régóta süket lehetett a szavak hangzására és/vagy értelmére. Az osztály pszichológusa, Klein Dalma

Melánia gyógypedagógus és gyógytornász, különféle illegális, ám hallgatólagosan megtúrt praktikákkal, például Kretschmer-féle cirkuláris jógával, transzcendentális meditációval, Groddeck-féle virtuális hastaposással, valamint Birnbaum-féle anticipatív relaxációval és gyors szemforgatásos traumaterápiával próbálta kedvüket venni a történetmeséléstől. Időnként kísérleti terápiás csoportfoglalkozásokat tartott, ahol az először megszólaló enyhe áramütést kapott, majd addig fokozták az áramütést, amíg abba nem hagyta a beszédet. A sokktól besokallt kísérleti személy történetét azonban társai folytatták, mindaddig, amíg az egyre növekvő elektromos terhelés ki nem csapta a biztosítékot. Ezután még megcsináltatta velük a Tyeplov-tesztet, a teszt szovjet változatát, amelyben az eredeti képeket a *Komszomolszkaja Pravdából* és *Szovjetszkaja Gyefektologijából* vett képekkel helyettesítették. Kevesen tudják, de az egyik képen maga Leonyid Szemjonovics Tyeplov is feltűnik, áponci minőségében, a moszkvai Behtyerev-klinikán.

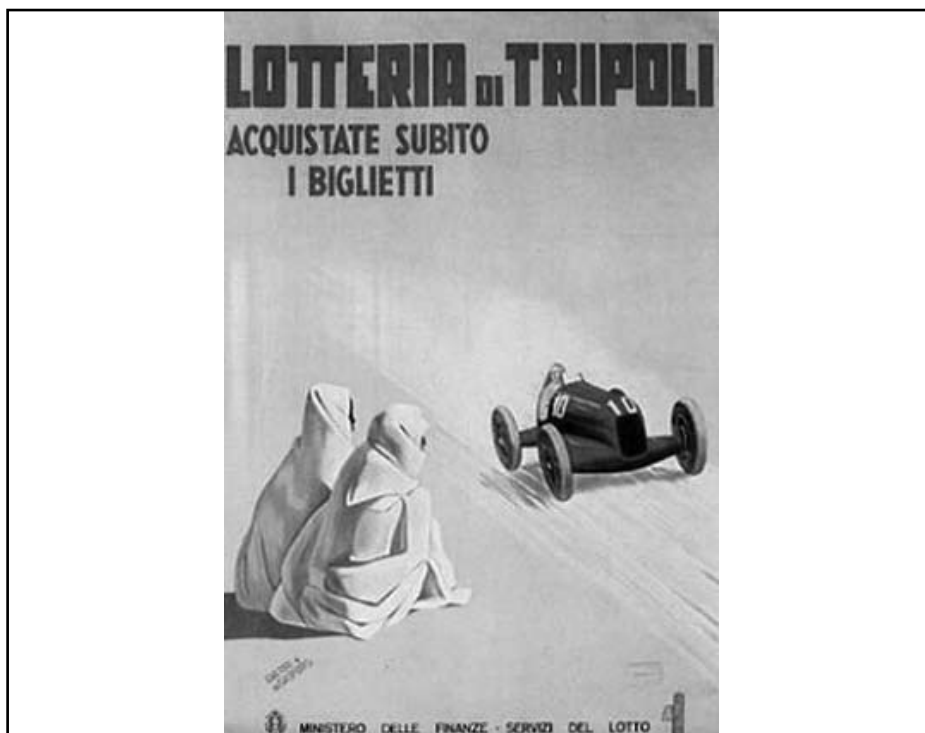
Herminke néni ágyszomszédja egy magát Antoinette-nek nevező hölgy volt. Malvin főnéni, aki minden reggel névsorolvasást tartott, leltárba véve mindazokat, akik túléltek az éjszakát, következetesen magyaros módon, betű szerint ejtette ki a nevét, mire Antoinette mindig kijavította: „Pádoné moá, Antoánet vagyok.” Éppen ezért betegtársai, már akik még egyáltalán tudtak beszélni, „Pardonnénak” hívták, amit Antoinette igen rossz néven vett. A többi áponchoz képest szinte kicsattant az egészségtől, szellemi és testi frissessége töretlen volt. Arányosan teltkarcsú alakját alig rongálta meg az idő, amelynek emlékezetes vasfoga azért, tisztesség ne essék szólván, alaposan elszállt felette. Vállig erő szép fehér, valaha hollófekete haját időnként sikerült rozsdavörösrre festenie az ekcémájára kapott tinktúrával. Dús ajkait a betegtársai hölgylátogatóinak retiküljéből rendszeresen elcsórt rúzsrudakkal festette meggyipirosra. Ékköves gyűrűt, karkötőt, nyakláncát, még mindig formás keblei között csillámló rubintos medálját soha, még mosakodás közben sem vette le. „A koporsóban is hordani fogom őket!” – mondta a betévedő látogatóknak, akik megcsodálták a két lábon járó ékszerkollekciót. A rosszmájúak szerint utoljára Bajor Gizin lehetett látni ezeket az ékszereket 1928-ban a Nemzeti Színházban.

Pardonnét magát azonban soha egyetlen teremtett lélek sem látogatta. Nagy néha kézbesítettek neki egy-egy levelet, amely bizonyára valamely egzotikus afrikai vagy ázsiai országból érkezhettek, mivel a postabélyeget valaki már lenyiszálta a borítékról – feltehetően Csabika, Fesztinger professzor kamaszfia gyarapította vele a gyűjteményét. Antoinette egyetlen szórakozása a rádiózás volt. Szokol márkájú táskarádióján naponta többször meghallgatta az időjárás- és vízállásjelentést. „Gönyűnél árad, Apattinnál apad. Hajóvonták találkozása tilos!” – jelentette Herminke néninek, aki élénk bólogatással fejezte ki egyetértését. Am éjszakánként, amikor már mindenki aludt, a Szabad Európa híreit próbálta fogni a fellazításnak makacsul ellenálló Szokolon. Amikor aztán egyszer mégiscsak sikerült befognia az ellenséges adót, egyik betegtársa, bizonyos özvegy Somoskáné, akinek fia futballedző és titkos ügynök volt valahol Dél-Amerikában, váratlanul felébredt mélykómájából, és jelentette az esetet Malvin

főnének, aki tüstént elkobozta a renitens táskarádiót. Borvendég elvtárs, az egyházügyi hivatal izraelita ügyekben illetékes munkatársa arról tájékoztatta feletteseit, hogy „a szeretetkórházban felütötte fejét az el-lenséges cionista propaganda”. Fesztinger professzor ellen vizsgálat indult, de végül megúszta egy kiadós pártfegyelmivel.

A szokos lebukás után Antoinette már csak a saját hangjára volt utalva. Minden egész órakereszt emlékezetből felidézett egy-egy izgalmasabb találkozást a hajóvontákkal, a köztes időkben pedig életregényét mesélte Herminke nének, sőt olykor a nagyanyámnak is, aki hetente egyszer meglátogatta régi barátját, ügyelve persze arra, nehogy összefusson Herminke másik kitartó látogatójával, Ramóna nénivel, a reakciós Homlock Richárdnéval. Szerencsére Ramóna nénire továbbra is elszántan vadásztak az éber szervek, újra meg újra tetten érték, internálták rövidebb-hosszabb időre, hol egy-egy devizagazdálkodást sértő bűncselekmény, hol orgazdaság, hol pedig illegális határátlépési kísérlet, rémhírtérjesztés, munkakerülés, üzletszerű kéjelgés, kéregetés, csendháborítás, garázdaság és legfőképp egy régebbi, de el nem évülő szabálytalan parkolás címén. Ez utóbbi cselekményt valójában néhai férje, Homlock Richárd autóversenyző követte el 1936. június 21-én, amikor elindult az I. Magyar Nagydíjon. A százezer néző előtt ágyúlövésre rajtolt a tizenhét indulóból álló mezőny. Az öt kilométeres népliget pályát a Hungária körúton építették fel. Elsőnek Homlock Richárd futott be Maseratijával, bravúrosan

118

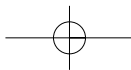
megelőzve Hermann Lang birodalmi német bajnok Mercedes-Benzét, de fékhiba miatt csak a disztribűn előtt néhány milliméterre sikerült – a díjkiosztásra felsorakozott magas méltóságok nagy megkönnyebbülésére – megállnia, hogy autójából kiugorva átvegye a trófeát a verseny fővédnökétől, vitéz nagybányai Horthy Istvántól. A majdani kormányzóhelyettes kezéből csaknem kiesett a Szent Kristófot, az autósok és motorosok védőszentjét ábrázoló trófea, mivelhogy eközben menyasszonya, Edelsheim-Gyulai Ilona grófnő a rémülettől ájultan rogyott karjai közé.

1938. május 16-án a Tripoli Grand Prix-n, a sivatag szélén tartott autóversenyen Homlock Richárd halálos balesetet szenvedett, amikor az egyik kanyarban, hogy elkerülje az összeütközést a későbbi világbajnok, Giuseppe Farina Alfa Romeójával, félrerántotta a kormányt. A Maserati 120 kilométeres sebességgel ütközött az utat szegélyező betonsáncba, átrepült felette, majd zuhantában egy sivatagi homokbuckába fűrődött. Innen a szomszédos beduinsátor lakói szabadították ki, már ami az autóból és vezetőjéből megmaradt. Temetésére koszorút küldött a Tripoli Grand Prix fővédnöke, Emilio de Bono tábornok, Líbia főkormányzója, a Fasiszta Nagytanács tagja, és egyben tolmácsolta barátjának és régi harcostársának, magának a Ducénak a részvétét is. De Bono tábornokot éppen 77. születésnapján, 1944. január 12-én végeztette ki a veronai börtön udvarán Benito, a régi harcostárs és barát, tulajdon vejével, Galeazzo Ciano gróffal egyetemben, mivel a nagytanács egyik viharos ülésén mindketten a Duce leváltása mellett szavaztak.

Mindez azonban nem változtatott azon, hogy a nagy port felvert sivatagi baleset özvegyesorra juttatta Ramóna nénit, aki a szabadlábbon töltött rövid periódusok idején jó eséllyel kerülhetett nagyanyám látóterébe az Amerikai út felé dőcögő 44-es villamoson. Ramóna-veszélyt sejtve nagyanyám képes volt már a Vorosilov úti megállónál leszállni, beült a Thököly-Vorosilov-sarkon lévő Napsugár presszóba, és vagy két órát unatkozott egy-egy szimpla meg egy Tatra-csúcs mellett, remélve, hogy addigra Ramóna néni is megunja a Herminke nénival való társalgást, amit egyébként is egyre akadozottabbá tett a közējük furakodó Alzheimer professzor.

A bárónő budoárja

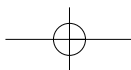
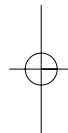
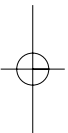
Látogatásai idején nagyanyám főleg arra koncentrált, hogy ne is hallja meg Antoinette meséit. Ehhez persze nem kellett túlságosan megerőltetnie magát, mivel az utóbbi időben hallása is egyre szelektívebbé vált. Meszesedő dobhártyáján csak foszlányok, elszigetelt szavak, mondattörödek szivárogtak át Pardoné végtelenített életregényéből, ami pedig ebből hozzánk is eljutott, nagyanyám interpretációjában ugyanolyan porózus és törékeny lett, mint Veronika kendője vagy Herminke néni combnyaka. Ahhoz azonban még ezek a foszlányok is elegendők voltak, hogy felcsigázzák bűnös fantáziámat. „Be nem áll a lepcsés szája ennek a ronda vén boszorkánynak, hiába mondom neki, hogy fogja már be. Nagy ká lehetett, micsoda nagy bűdös ká” – halkította le a hangját nagyanyám, míg vacsora közben beszámolt aznapi látogatásáról a szeretet otthonában. „Képzeljétek, azt mondja, egy igazi bárónőnek volt a társalkodónője,

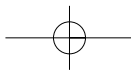

mindenhová elkíserte, Bécsbe, Párizsba, Rómába, Nápolyba, még Amerikába is.” „Úgy éljen a büdös feje!” – csattant fel anyám. „Vajon miről társaloghattak útközben?” – kérdeztem én, de erre csak mély hallgatás volt a válasz. Gyorsan megnéztem hát a Révai lexikonban, mit jelent az, hogy „társalkodónő”. „Művelt nő, akinek a teendője valamely gazdag úrhölgyet mulattatni” – olvastam fel a szócikket. „Gondolom, egész idő alatt vicceket mesélt neki!” – mondta apám. „Naiszen, el tudom képzelni, mi-csoda viccek lehettek! Legalább annyira szellemesek, mint a te hülye vicceid” – jegyezte meg anyám, megróvó pillantást vetve apámra.

A bárónő, ha igaz, tényleg bárónő volt, legalábbis a férje után, aki valami lezüllött arisztokrata lehetett, rövid házasság után el is hagyta az asszonyt, mindössze egy jól hangzó bárói címet és tömérdek adósságot hagyva rá. A bárónőt amúgy Kegyednek kellett szólítani, és ha hinni lehet Pardoné nagyanyám romló hallásán átszűrte elbeszéléseinek, mesésen gazdag lehetett, palotája volt Bécsben és Pesten, nyaranta Karlsbadban vagy Abbáziában pompázott, a legjobb párizsi ótkutúróknél varratta ruháit, budoárja, sőt még bidéje is volt, és hát, mi tagadás, falkában követték őt a tolakodó ficsúrok és a kinyalt gavallérok éppúgy, mint az érettebb, bár még mindig snájdig úriemberek. Antoinette egyik társalkodónői feladata az volt, hogy a bárónő kegyeire pályázók közül kiválassza azokat az érdemdúsabb magánzókat, akik már megjelentek a *Nyugatban*, vagy legalább a *Pesti Napló* vagy a *Tolnai Világlapja* írt róluk. A szerencsés nyertesek beléphettek a bárónő budoárjába, a még szerencsésebbek pedig együtt is vacsorázhattak vele. Ady Endre mámortól reszketve térdepelt előtte, kínkeservvel próbálta megcsókolni a csukáját, majd összerogyott, és eszméletlenül terült el a perzsaszőnyegen. Krúdy Gyula egy tál forró, sáfránytól sárgálló, gyöngyöző húsleves mellett vallott neki örök szerelmet. Igaz, szórakozottságában a velőscsontból kibányászott sárgásszürke, kocsonyás, nyálkás anyagot toast helyett a bárónő szattyánbőr szütyőjére pottyantotta. Szabó Dezső egyetlenegyszer próbált – sikertelenül – bejutni a bárónő budoárjába, de ez is elég volt ahhoz, hogy róla mintázza a zsidó nő (másképpen: a zsidónő) prototípusát: „Ebben a buja gazdagságú leányban minden szerelem, az ölekezés megfogamzó akarata volt. Nagy, barna keleti szemei mint megtárt ágyékok feküdtek a látott dolgok elé s folytonosan a fogamzás bágyadt melege párázott fel bennük. Dús melle szakadatlanul hullámlásban ostromolta a ruhát és hívta a vágyat. Párnás haja, mintegy örökös ölelés hevében, megtárva hullott alá, mendencéje folytonos befogadásban ringott, vastag ajkairól csókok szállottak fel, mint méhek a zsúfolt méhes szájáról. A folytatódó élet áradó melege volt ez a lány, az abszolút ölelés, a fogamzó csók.”

Hogy aztán mi lett a bárónővel? Nagyanyám töredékes elbeszélése szerint dús gazdag, ám felettébb fukar és irigy testvérei feslett, félvilági, parázna életmódja és horribilis számlái miatt gondnokság alá helyeztették, nehogy a végén még, istenmentsch!, elherdálja a családi vagyont az utolsó fityingig. Kárpótlásként azért csak megszánták őt egy szerény életjáradékkal, de aztán jött az első háború, a kommün meg egyéb rémségek,

a pénzecskét pedig szőröstül-bőröstül felfalta az infláció. A bárónő koldusbotra jutott, s ha hinni lehet a szeretet otthonából származó kétes forrásoknak, végül egy Dobozi utcai nyomorúságos mosókonyhában kötött ki, ott találták meg oszló, de pálinkától még mindig bűzlő holttestét egy szép tavaszi reggelen, 1924-ben.

Teltek-múltak az évek, de nálunk örökös téma maradt Pardonné és a bárónő kalandos élete. Elhatároztam, hogy ha nagy leszek, regényt vagy színdarabot írok róluk A bárónő budoárja címmel. Adyn és Krúdyn kívül megfordul a budoárban Molnár Ferenc, Karinthy Frigyes, Füst Milán, Fülep Lajos, Heltai Jenő, Herzl Tivadar, Csáth Géza, Balázs Béla, sőt egyszer ellátogat oda az aszkéta esztéta, Lukács György is, Rákosi Mátyás és Révai József társaságában. Már csak azért is kitaláltam ilyen történeteket, hogy bosszantsam velük a szüleimet: a bárónő Lenint Zürichből ismerte, Trockijjal Bécsben randevúzott, Freudot pedig rávette arra, hogy fölálljon a karosszékéből, elhajítsa a szivarját, és mellé feküdjön a díványra stb.

Amikor nagyanyám már nem tudott egyedül kivillamosozni az Amerikai útra, én kísértem őt hetenként egyszer a látogatásra. Herminkének rendszerint egy üveg fahéjjal és szegfűszeggel ízesített almakompótot, Pardonnénak pedig egy csomag selyemcukrot vittünk, néha egy kis maradékot a házilag készült csokoládékrémmel kívül-belül vastagon megkent Pisinger ostyaszalagokból. Nagyanyám kiskanállal tömte Herminke szájába a kompótot, míg Antoinette boldogan szopogatta a selyemcukrot, és szakadatlanul mesélt, nem törődve azzal, hogy nagyanyám már csaknem teljesen süket volt, Herminke néni pedig boldog öntudatlanságban szötte álmait énjének túlsó, ködbe vesző partjain. Így hát én lettem Pardonné történeteinek egyetlen befogadóállomása. Talán túlzás befogadásról beszélni, mivel több volt benne az elutasítás, mint a befogadás. Késő kamaszkorom legszebb és legsötétebb napjait éltem, mit érdekelt engem egy gusztustalan vénasszony, még ha egy dús keblű bárónő társalkodónője volt is valaha, a se vége, se hossza locsogásával?

Elfie

Az én fantáziámat ekkor egy valódi grófnő töltötte be, pontosabban grófkisasszony, Elfriede Schwerin von Krosigk, Elfie, akivel Oxfordban ismerkedtem meg 1965-ben, az Eckersley School of Englishben. Ahová úgy kerültem, hogy Pátkai Gyuri, az ausztráliai unokaöcs rendkívüli jótékonyági rohamában befizetett engem egy hathetes angol nyelvtanfolyamra, sőt némi zsebpénzben is részesített, amit Bécsben, egy másik rokon, Franz Josef Lessner borkereskedő prinzeugen-strassei palotájában kellett átvennem, pontosabban a palota vörös szőnyeggel borított lépcsőházában, ahol egy morcos, idősebb asszonyság, feltehetően a házvezetőnő, kezembe nyomott egy feltűnően vékony borítékot, amely két darab tízfontos bankjegyet takart.

Ekkor már túl voltam az Eckersley-féle Essential Englishnek, nemzedékek eme bibliájának harmadik kötetén is, azt hittem, tudok angolul, hiszen olykor már álmomban is e sorsfordító tankönyv főszereplőivel, a

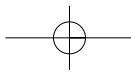
karizmatikus Mr. Priestley-vel és elbűvölő multikulturális tanítványival, Jannal, Lucille-lel, Olaffal, Pedróval, Friedával és Hobbal – leginkább azonban saját magammal – társalogtam. Másrészt lelki szemeim előtt lebegett szikár, szigorú alakja Virginia Woolfnak, azaz Wolf Pálnénak, Bethlen Gábor téri angoltanárnőnek, aki utazásom előtt megesketett arra, hogy sürgősen elfelejtem azokat a *four letters* szavakat, amelyekkel megjárt tudatlanságomban provokálni bátorkodtam. „Vigyázz, akkora pofont kaphatsz, hogy átrepülsz a *Channelen*, ha kimondod, hogy...!” – és Virginia Woolf a füle tövéig elvörösödött.

Az Eckersley School of English 1955 óta minden nyáron bentlakásos nyelvtanfolyamot szervez külföldi diákok számára. A kurzus céljára akkoriban a St. Hugh's College nyaranta üresen álló épületét bérelték ki. A St. Hugh's korántsem tartozott az ősi egyetemi város legpatinásabb, legrégibb college-ai közé. Amikor én laktam benne, még nyolcvanéves se volt, hiszen csak 1886-ban alapította Elisabeth Wordsworth, William Wordsworth kései unokahúga, a nőnevelés egyik angol úttörője, ennél fogva kizárólag nőknek, azok közül is a szegényebb sorúaknak. Mindazonáltal a tanfolyam idejére az apácázárda átmenetileg koedukálttá vált, s egy keleti tömbből érkező tizenkilenc éves mesüge zsidó gyerek számára a St. Hugh's maga volt a beteljesülés, egyszersmind angломán anyja titkos álmának megvalósulása.

A tanfolyamra érkezők között többségben voltak a görögök és a spanyolok, mellettük néhány izraeli, francia, nyugatnémet, skandináv és finn. Voltak egypáran a vasfüggöny mögül is, egy-két kósza lengyel és csehszlovák, és akadtak köztük vérbő jugoszlávok is, akik nyugatinak álcázták magukat. A perzsa herceg, Reza Pahlavi sah unokaöccse külön testőrséggel érkezett. Magyar csak egy volt rajtam kívül, ő se Magyarországról jött, hanem a testvéri Romániából. Molnos Aurél, románosan Auereliu, az ötven körüli, kissé tohonya aradi fogorvos angolabbnak akart látszani az angoloknál, folyton pipázott, tweedzakót hordott, és esernyőt lóbált, amúgy meg sokat beszélt, és tolakodóan próbált velem bizalmasodni. „Szólítsál csak Rélikémnek!” – mondta már a bemutatkozásunkkor. Színmagyarnak vallotta magát, de elárulta, hogy azért egy kis román vér is csepredezik ereiben, tekintve, hogy anyai ágon Vlad Tepes havasalföldi vajda, azaz Drakula gróf kései, ám egyenes leszármazottja. Történetünkbe dr. Akula néven fog bevonulni.

A kurzus az öreg Mr. Charles Ewart Eckersley-nek, a tankönyvsorozat kitalálójának és a nyelviskola alapítójának (1892–1967) a hely szelleméhez méltó emelkedettséggel és ékesszólással előadott üdvözlőbeszédével kezdődött, persze egy árva szót sem értettem. Ezután teát és süteményt kaptunk, majd agyafűrt *multiple choice* nyelvtani teszteknek lettünk alávetve, melyeknek alapján kisebb csoportokba osztottak bennünket A1-től C3-ig. Én B2-es lettem, amolyan gyenge középhasaladó, dr. Akula pedig szerencsére C3 lett, ami gyakorlatilag a tudásszint zéró fokát jelentette.

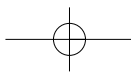
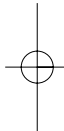
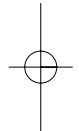
Mi, B2-esek nyolcan voltunk, öt fiú és három lány. Poniatowski gróf neve ellenére Párizsból jött, nagybátyja, Michel Poniatowski később, a nyolcvanas években francia belügyminiszter lett. Keresztneve Stanislas volt, egyik őse, az utolsó lengyel király, Stanislaw August Poniatowski után, de mi csak Póninak hívtuk. Görög csoporttársunkat, Dimitriszt Pa-

pandreunak vagy rövidebben Papának neveztük, valószínűleg azért, mert honfitársai is így hívták, vagy inkább csúfolták, az akkori görög miniszterelnök, Andreasz Papandreu után. Izraeli kollégánk, Ben, valójában Shaul, a legendás államalapító miniszterelnök, Ben-Gurion után kapta a nevét. Ignaciót, spanyol csoporttársunkat Alfredónak neveztük el, mert annyira hasonlított Alfredo di Stéfánóra, a szőke nyílra, a Real Madrid argentin származású játékosára. Alfredo viszont Puskás Ferencért, a legendás spanyol csapat másik híres játékosáért rajongott, és mélabúsan konstataálta, hogy én oly kevéssé hasonlítok az ő eszményképéhez.

Gloria Salainen, a tamperei nyomozónő, s mint később kiderült, a finn kémelhárítás századosa a Miss Marple nevet kapta, noha nem annyira egy törékeny, finom, éltesebb hölgy, hanem egy fiatalos, daliás általános iskolai tornatanárnő vagy inkább egy udmurt kolhozelnök asszony benyomását keltette. Pillantása lappos volt, és hideg, mint egy rénszarvasé. Erotikus vonzerő szempontjából semleges, zord és unalmas volt, mint az ezer tó országa. Én azonban jól kijöttem vele, hiszen mindketten finnugor őseink humorérzékét örököltük. A harminc körüli Irina Tóthová-Snajderová, a csehszlovák démon, épp az ellentéte volt Miss Marple-nak. Brigitte Bardotnak, csehszlovákosítva Bardotovának neveztünk el, mivel minden idők aranyszőke istennőjére hasonlított. Csáberejét ravasz trükkökkel adagolta, fokozatosan felcserélve a szocialista táborból származó olcsó kartonruháit, nagymamás kardigánjait és egyéb, tréningruhaszerű gőnceit a hatvanas évek kapitalista fogyasztói társadalma által bőségben kínált olcsó, ám házájában elérhetetlen divatcuccokkal. Azzal kezdődött, hogy felvette új, fenekére tökéletesen simuló Levi's blue jeansét és hozzá egy laza szövésű, finom tapintású, St. Michael márkájú drapp dzsörzépülővert, mely alatt nem hordott se trikót, se kombinét, noch dazu még melltartót sem, bár ezekhez a cikkekhez is olcsón hozzájutott volna, legalább kiárusításakor, a Marks & Spencernél. A csúcspont az volt, amikor egy hűvös, de napsütéses reggel (ez Oxfordban ritkaság) forrónadrágban és testéhez tapadó, asztrológiai napjellel díszített sárga pólóban jelent meg, ezzel is fokozva a kánikula illúzióját. Mellbimbói, áttörve a póló vékony szövetét, felnyársaltak minden tekintetet, amely hatóságukba került. A nyelviskola záróünnepségét combközépig érő miniszoknyája és majdnem teljesen kigombolt, átetsző habselyemblúza tette emlékezetessé. Mr. C. E. Eckersley izgalmban leejtette a szemüvegét, ezért a hallókészülékével próbálkozott, eredménytelenül, hogy betekintést nyerjen Bardotová feneketlen dekoltázsába.

Elfriede Schwerin von Krosigkot, a német grófkisasszonyt egyszerűen csak Elfie-nek hívtuk. Bár valamennyi felmenője porosz katonatiszt és földbirtokos volt, junker őseinek pattogó génjei, úgy látszik, megkímélték ezt a *Jungfraut*. Határozottan mediterrán benyomást keltett, itáliai reneszánsz szűzekét. Szendén, szégyenlősen, bánatos, félszeg ártatlansággal nézett lefelé, mint Giorgione festményén Judit, lába alatt Holofernéssz fejével. Melankóliáját csak néha törte meg mosolya, amely viszont egy másik híres itáliai reneszánsz festményre emlékeztetett. Elfie tudott legjobban angolul a csoportból, kiejtésében nyoma sem volt a németes akcentusnak, mintha csak angol nevelőnője lett volna már csecsemő korától odahaza, a kelet-poroszországi kastélyban, Tilsit, a mai Szovjetszk környékén. Ebből annyi az igazság, hogy a családi kastélyt már 1945-ben

felégette a diadalmasan előretörő Vörös Hadsereg, miután a várost elfoglalta sok amúri partizán, felkoncolva annak csaknem valamennyi lakosát. Elfie-éknek azonban csodával határos módon sikerült elmenekülniük, a lány pedig tizennégy éves kora óta minden nyáron bébiszitterként dolgozott elszegényedett angol arisztokrata családoknál társadalmi munkában. Szerintem legalábbis A1-es volt, bizonyára valamilyen traumatikus ismétlési kényszer űzte közénk, a B2-be, a gyengén középhaladók csoportjába, ahol egymással valamilyen szörnyűséges Pidgin Englishsel kommunikáltunk, a franciásan ragozott csehszlovák igéket spanyol főnevekkel, görög melléknevekkel és olykor határozókkal keverve, a hébertől a magyarig terjedő rémes akcentusok széles skáláján. Amitől Mrs. Abercrombie, a fonetika-tanárnőnk, véletlenül belecsöppenve e nyelvzavarba, hisztériás rohamban tört ki.

Én első pillanatban bezúgtam Elfie-be, elsősorban a kiejtésébe. Ő persze rám se hederített. De a többi fiút sem részesítette figyelmében, az erotikus csábítás tágas vadászmezejét teljes egészében meghagyta Bardotovának, a csehszlovák démonnak, aki mindent megtett azért, hogy feltűzelje ragacsos kamaszvágyainkat, ámde igazi nagyvadbént cselezte ki a tapasztalt vadászokat és az alkalmi lesipuskásokat egyaránt, a túlságosan nyomulókat nyomban lehűtve azzal, hogy elővette a férje, Zdenik Snajder, és a kislánya, Bohunka fényképét. Zdenik a prágai GNOMEX külkereskedelmi vállalat üzletkötője volt, jabloneci üveggyöngyöket értékesített a KGST-piacon és a fejlődő országokban. Ez azonban – mint Miss Marple a finnugor szolidaritás jegyében megsúgta nekem – fedőtevékenység volt, a cég valószínűleg fegyvereket és robbanószereket adott el afrikai és ázsiai nemzeti felszabadító mozgalmaknak, valamint az ETA és az IRA szabadságharcosainak. Később kiváló üzleteket kötöttek a PFSZ-szel és a Vörös Brigádokkal. A GNOMEX forgalmazta a Vladimír Páral *Vihar a lombikban* című regényéből ismert Ustí nad Labem-i vegyi üzemben gyártott Semtex nevű plasztik robbanószert, amely kiválóan alkalmasnak bizonyult repülőgépes merényletekhez. Hálás líbiai kuncsaftjaik is ezzel robbantották fel a Boeing-747-est Lockerby fölött 1988-ban.

Bardotová-Tóthová lehetett volna akár Magyarhová is, de ő büszkén vallotta magát fajtiszta csehszlováknak. Magyarul csak egyetlen mondatot ismert, azt, amit apjától, Tóth Lajos malackai tűzoltótól hallott kiskorában a családi asztalnál, kiadós dobozolás után: „Még egy kis strapácskát, drágám!” Irina hatéves volt, amikor Tóth Lajost, aki nem volt éppen beszédes ember, besorozták a magyar királyi honvédségbe, a Don-kanyarnál esett el 1942-ben. Özvegy Tóthné, aki magyar anyától és szlovák apától származott, és tanítónő volt a Malacka környéki Laksárújfalu (Laksárská Nová Ves) szlovák tannyelvű iskolájában, ezt sohasem bocsátotta meg a magyar királyi honvédségnek, ezért többé egyetlen magyar szó sem hagyta el ajkát. Legalábbis így mesélte történetét egy-két whisky és néhány pint sör után leánya, elénekelve hozzá a népszerű magyarofób nótát, amelyet még a laksárújfalusi óvodában tanult, és körülbelül arról szólt, hogy a magyarok mind bunkók, és hogy csehszlovák csecsemők vérével ízesítik a gulyáslevesüket. Tóthová engem valahogyan a bizalmába fogadott, bár egyáltalán nem lehetett biztos abban, hogy nem tartozom-e én is azon bunkók közé, akik csecsemővérrel szeretik a gulyást. Talán

méltányolta, hogy nem akartam tőle semmit, legalábbis nem olyan feltűnően, mint a többi fiú, Póni, Ben, Alfredo és Papa, akik úgy zsongtak körülötte, mint a piaci legyek.

A nyelviskola hallgatói esténként a Cape of Good Hope elnevezésű pubban szoktak összegyűlni, nemre, fajra, nemzetiségre, nyelvtudásszintsz-tály-hovatartozásra és anyanyelvre való tekintet nélkül, demokratikusan keveredve egymással. A fiatal hímek persze mind a Tóthová-Bardotovával igyekeztek keveredni. Amikor már kellőképpen összekeveredtek, a csehszlovák démon intésére rázendítettek az irodalomtanárunktól, Mr. Weinsteinől tanult skót népdalra:

A boat, a boat!?
Haste to the ferry!?
For we'll go over to be merry!?
To laugh and sing and drink old sherry.

Dr. Akula kedvéért, aki egy fahangot sem értett a szövegből, rögtönöztem egy – meglehetősen szabad – fordítást is:

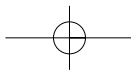
Kikötni tart a kompunk!
Vígan dalolva törjük nyakunk.
Megisszuk a vén sherryt magunk,
Nektek egy kortyot sem hagyunk!

Aztán, a hecc kedvéért, lefordítottam drakulanyelvre is:

Kikötni tart a kompunk!
Vígan dalolva nyújtjuk nyakunk.
Megisszuk a vénás vért magunk,
Nektek egy kortyot sem hagyunk!

Dr. Akula nem nagyon díjazta vámpirodalmi zsenyémet, de azért összetartottunk, mint magyar a magyarománnal. Pontosabban, ő tartott össze velem, whiskyjét sörrel, sörét rendre whiskyvel fejelte meg, s nem tágitott mellőlem, vérszomjas őseinek pikáns kalandjaival szórakoztatva. Elfie ritkán ereszkedett le a Jóreménység Fokára, már ezért is jó reménységgel töltött el, amikor olykor mégiscsak megjelent, bár ügyet aztán senkire nem vetett, legkevésbé rám, legfeljebb Miss Marple-lal együtt hajtottak fel egy üveg Coca-Colát. Egyik este azonban különös dolog történt. Busongtunk éppen, mint két Rákóczi a rodostói számkivetettségben, dr. Akulával, amikor észrevettem, hogy egy távolabbi sarokasztalnál ott ül Elfie Miss Marple és Ben (sic!) társaságában. Miss Marple kólásüvegébe burkololózva némán és hallgatagon árválkodott az asztal szélén, Elfriede azonban Bennel (sic!) csevegett, vidáman, kipirultan, fogain sörhabbal kevert tündér nevetés fakadt.

Be kell vallanom, kezdettől fogva idegenkedtem ettől a nagyképű, fölényes, mindenkit kilométerekről lesajnáló izraeli fiútól. Péntek délutánonként, a sábesz beálltakor, amikor feltette fejére – nyilván zsinagógába készülve – a horgolt kapedit, próbáltam kicsikarni belőle egy kis zsidó szolidaritást, legalább némi empátiát a galutban élő hit-, ámbár hit nélküli sorsosa iránt, de mindhiába. Nem voltam neki eléggé kóser, sőt még csak egy tévelygő lélek sem. Szememre hányta, hogy nem olvastam Maimonidészt, sőt még Leon Uris *Exodus*át sem, kijelentette, hogy az ő szülei bezzeg partizánok voltak, részt vettek a varsói gettózadásban, meg-

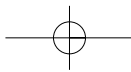

szöktek Treblinkából, fejenként több hadosztály SS-katonát robbantottak fel, aztán meg kiúzták Erechől az angol hódítókat, megvédték ősi földjeiket a betolakodó arab hordáktól, míg az én szüleim degeszre tömtek magukat véres hurkával és tejszínhabos süteményt ettek rá, Herzlt legfeljebb szalámiként ismerték, Nietzsche-t olvasták, és Wagnerért rajongtak az Operában, aztán szó nélkül felrakták a sárga csillagot, sőt ők kérték, hogy fölrajkassák, hagyták, hogy Eichmann beterelje őket a gettóba, ott kushadtak reszketve, míg értük nem jött a vonat, amely Auschwitzba szállította őket, és amikor kilapátolták őket a vagonból, úgy könyörögtek Mengelének, hogy ne totojazzon már annyit velük, sürgősen küldje őket a gázkamrába.

Ben és Elfriede egy asztalnál? Jó reménységemet félelem és düh váltotta fel, meg valami olyan ősi, elemi érzés, amit utoljára bizonyára csecsemőkoromban éreztem, amikor rá kellett jönnöm, hogy mégsem én vagyok az egyetlen férfi anyám életében. (Bár utólag azt gyanítom, hogy mégiscsak én voltam az az egyetlen.) Öntörvényű őrangyalomhoz, Szágundellihez fohászkodva mély lélegzetet vettem hát, és – faképnél hagyva dr. Akulát, a whiskygőzben lassan összezsugló aradi fogorvost, vámpírt és vértanút – átültem melljük. Miss Marple rögtön lecsapott rám, kólával és sós mandulával kínált, Elfie és Ben azonban richtig levegőnek néztek, és rám se hederítve tovább duruzsoltak és búgtak, mint a gerlicék. „Elárulom neked”, súgta fülembbe, finnugor halfitársnóm, „elárulom, hogy ez a Ben az izraeli titkosszolgálat ügynöke, rejtőzködő nációkra vadászik, talán éppen Mengelére.” „Mengelére? Oxfordban?” „Sose lehet tudni!” – válaszolta Miss Marple titokzatosan. „Egyébként meg jobb, ha tőlem tudod”, folytatta, „hogy a bájos kis grófkisasszony, akiért annyira odavagy, náci háborús bűnösök családjából származik! A nagyapját például a nürnbergi perben halálra ítélték és...” – egy ügyes, határozott mozdulattal megszorította nyakam körül a képzeletbeli hurkot. Ajvő, Szágundelli! Vajon honnan tudja ez a halszagú csotrogány, hogy nekem az Elfie tetszik? Ilyen jó emberismerő volna? Hiszen én soha senkinek nem árultam el Elfie iránti olthatatlan vonzalmamat, még magamnak se vallottam be, legfeljebb ha Szágundelli tudott róla.

A Miss Marple-től kapott bizalmas információk ezúttal sem ébresztettek bennem rokonszenvet Ben iránt, viszont annál izgalmasabbá tették Elfie-t. Vajon hogy nőhetett fel egy olyan családban, ahol náci háborús bűnösök voltak? Vajon mit tudott erről Elfie? Vajon tényleg akkora nagy náci volt az a nagyapja? Tényleg megérdemelte-e, hogy felakasszák? Hátha csak összetévesztették valakivel? Eszembe jutott (azóta is leég a

* Miss Marple információi nem voltak pontosak. Később megtudtam, hogy a családban egyetlen háborús bűnös volt, Elfie nagyapjának testvérbátyja, akit Johann Ludwig Schwerin von Krosigk grófnak hívtak. A gróf már a weimari köztársaság idején kiváló pénzügyi szakember hírében állt. 1932-ben, Franz von Papen kormányában lett birodalmi pénzügyminiszter, és tárcáját Hitler alatt is mindvégig megőrizte. Nem volt náci, sőt még az NSDAP-ba se lépett be, becsületes útitárs volt, lojális közhivatalnok, olyannyira lojális, hogy 1945. május 1. és 23. között vezető minisztere lett a Hitler végrendeletében kinevezett utód, Karl Dönitz admirális flensburgi kormányának. Innen, a már kissé ingatag kormányrúd mellől sétált egyenesen a brit haderők fogságába. Nürnbergben háborús bűnösként került a bíróság elé, de nem ítélték halálra. A deportált zsidók vagyonának elkobzása miatti bűnrészesége miatt tíz évet kapott, amiből ötöt le is töltött.

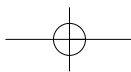
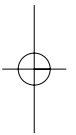
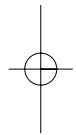

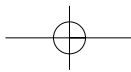
pofámról a bőr, ha eszembe jut), hogy Helmut apukáját, szegény Joachim bácsit hogyan náciztam le annak idején a wernigerodei mézeskalács házban csak azért, mert megláttam Wehrmacht-egyenruhás fényképét a családi albumban. Az akkori szégyen és büntudat hirtelen betörő emléke hatalmasra növelte vágyamat Elfie iránt, s még gyűlöletesebbé tette Bent, aki nyilván csak azért akaszkodik a mit sem sejtő grófkisasszonyra, hogy csapdát állítson egy bujkáló háborús bűnösnek, ne adj' isten, éppen Eichmann-nak vagy Mengelének.

Turhaa lemmeu touhua

Azon az estén Elfie és Ben együtt távozott a Jóreménység Fokából. De soha többé nem mutatkoztak együtt. Én azonban mindent elkövettem, hogy a közelébe juthassak – ám úgy, hogy ez senkinek se tűnhessék fel, legkevésbé a célszemélynek. Tényleg tök véletlenül huppantam mellé a buszon, amikor kirándulni mentünk Woodstockba, a Blenheim-kastélyba, ahol az agg earl, a 11. Marlborough herceg maga kalauzolta végig csoportunkat, s a végén egészen a toalett oszlopcsarnokos bejáratáig kísért bennünket. A hercegi címer alatt, a puha bársonnyal borított ülőkén trónolva, a szuvenírként hazavinni szándékozott rózsaszínű, selyemtapintású, parfümillatú vécépapírral a zsebemben azon gondolkodtam, vajon sikerülhet-e a visszaúton is Elfie mellé manővereznem magam – persze csakis merő véletlenségből. Mire azonban feljutottam a buszra, Miss Marple már odacövekelte magát az Elfie melletti ülésre, mereven és mozgáshatározatlanul, akár egy halott skót gárdatiszt. Hiába kértem Szágundelli segítségét, ezúttal megint csúful cserbenhagyott. Kénytelen voltam hát az egyetlen szabad helyre, dr. Akula mellé telepedni, aki szerencsére hamarosan mély álomba szenderült. Időnként én is el-elbóbiskoltam, s csak dr. Akula szuttyogó, alattomos horkolásának egy-egy hangosabb kitörése riasztott fel. Fékezéskor előrecsuklott a feje, nagyot koppant, és a nyakán két kis piros pont vált láthatóvá. Két felriadás között álomhegyekre hágtam, aztán mély szakadékokba zuhantam. Rélmálmaim közül csak egyetlenegyre emlékszem, egy akcióhorrorfilm-jelenetre, de arra penge élesen. Buszon vagyok, mögöttem Miss Marple és dr. Akula ül, én Elfie mellett ülök, hozzá akarok érni, meg akarom érinteni, csak mint egy lány, könnyű tavaszi szellő, csak mint egy könnyed lélegzet a csend után, a hang előtt. Ebben a pillanatban dr. Akula felugrik, hátulról elkapja Elfie-t, és vicsorgó fogait a leány nyakába mélyesztí. Dr. Akula elégedetten törölgeti vértől csöpögő száját egy horogkeresztes zászlóba, ám ekkor Ben rohan előre a busz hátuljából, földre teríti a fogorvost, s míg Miss Marple rátérdepel a földön fekvő alakra, összecsaparja és megbilincseli a kezeit, izraeli társa egy hatalmas acél szájkosarat húz a fejére. „Na végre, sikerült elkapnunk Mengelét!” – kiált fel diadalittasan Ben. Egy pillanatra még anyámat látom az auschwitzzi rámpán. „Szágundelli, segíts!” – sikoltanám, de dr. Akula rázogató már: „Öcsi, ébredj, otthon vagyunk!”

Két nappal később, a stratfordi Shakespeare színházból visszatérőben, sikerült végre Elfie mellé tornásznom magam. Próbáltam vele társalgásba elegyedni az imént látott darabról, a Rómeó és Júliáról, kifejtve azt a – Komor tanár úrtól kölcsönvett – magvas és eredeti gondolatomat, hogy

ez a mű voltaképpen nem is szerelmi, hanem politikai dráma, hiszen a Capuletek és Montague-k ellentéte a polgári társadalom válságát tükrözi. Elfie azonban szóra se méltatott, egész úton kifelé bámult az ablakon, a ködöt itt-ott lila fényekkel megvilágító brit éjszakát pásztázva ábrándos tekintetével. Gondolatban arra készültem, hogy a következő színházlátogatásnál, a III. Richárd alatt fogok majd előállni a farbával. Szágundelli segítségével véletlenül mellé manőverezem magam a nézőtéren, és a megfelelő pillanatban fülébe rebegem a halhatatlan verssorokat, amelyeket addigra szorgalmi feladatként megtanulok kívülről:

*Sometime all full with feasting on your sight
And by and by clean starved for a look;
Possessing or pursuing no delight,
Save what is had or must from you be took.*

Talán még megismétlem Szabó Lőrinc szavaival is, hogy érzékeltessem vele finnugor anyanyelvem utolérhetetlen szépségét:

*Arcod varázsa csordultig betölt
S egy pillantásodért is sorvadok;
Nincs más, nem is akarok más gyönyört,
Csak amit tőled kaptam s még kapok.*

Igen ám, de a III. Richárd előadás elmaradt, helyette a Love's Labour Lostot, vagyis a Felsült szerelmeseket játszotta a Royal Shakespeare Company. A darabot, amiből egy szót sem értettem, Miss Marple mellett unatkoztam végig, aki fülembe súgta, hogy a Felsült szerelmesek finnül úgy van, hogy „Turhaa lemmen touhua”. Ez legalább pontosan kifejezte a hangulatomat, ami abból fakadt, hogy még csak meg sem kísérelhettem a gondosan előre el nem tervezett manővert, Elfie ugyanis ott se volt a stratfordi teátrumban. Még aznap reggel végleg távozott a nyelviskolából.

Hogy miért hagyta ott Mr. Eckersley tanodáját Elfie, soha nem derült ki. Azt se lehetett pontosan tudni, hogyan ment el. Póni szerint egy fekete Mercedes jött érte, a nyugatnémet követség zászlajával, és egy idősebb házaspár – talán a nagyszülei – kíséretében szállt be az autóba. Ugyanez a Mercedes Miss Marple szerint a szovjet, dr. Akula szerint az izraeli követség zászlaját viselte. Ignacio szerint hordágyon, egy fehér mentőautóval vitték el Elfie-t, Bardotová szerint Mr. Eckersley maga vitte őt piros Rolls-Royce-ával a vasútállomásra. Mások látni vélték, hogy Elfie egyedül indul útnak, két nagy bőrönddel és egy kis hátizsákkal, kalucsniban, sötétkék orkáncabátban, merthogy esett az eső. Ben szerint viszont el se ment, csak eldugták a jó büdös valahová inkognitóba. Vagy éppenséggel meghalt. Ami igaz is, csak ez nem akkor következett be, hanem három évvel később, leukémiában. Vagy öngyilkos lett. Ki tudja? Szágundelli azt súgja, hogy még ma is él, lába alatt Holofernész fejével.

